

Nr 11

Av herr Fröding m. fl., om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § första stycket strafflagen.

I den kriminalpolitiska diskussionen har på senare år vid upprepade tillfällen uttalats önskemål om att kunna kombinera en villkorlig dom med annan straffpåföljd såsom bland annat böter.

Strafflagberedningen har i sitt förslag till skyddslag även upptagit en bestämmelse avseende kombination av villkorlig dom och dagsböter, vilken i lagförslaget 3 kap. 3 § formuleras sålunda: »Jämte villkorlig dom må, om skäl äro därtill, dömas till dagsböter, vare sig böter äro stadgade för brottet eller ej.» Ur strafflagberedningens motivering till sagda lagrum må här citeras följande (SOU 1956: 55 s. 124 o. f.):

En utväg att förläna samhällets reaktion mot brottslingen sådan skärpa att den är till fyllest ur allmän synpunkt erbjuder vid flerfaldig brottslighet möjligheten att döma till böter för något av brotten. Med böter är icke förenade sådana nackdelar som ovan har antytts i fråga om fängelse, och bötespåföljden är därför, rätt använd, väl ägnad att tillgodose allmänpreventiva önskemål om en skärpning av reaktionen mot den som erhåller villkorlig dom. En sådan skärpning kan för övrigt vara önskvärd också ur individualpreventiv synpunkt. Den tankeställare som böter vid sidan av den villkorliga domen innebär kan mången gång vara nyttig även beträffande det godartade klientel för vilket institutet villkorlig dom är avsett.

Möjligheten att döma till böter vid sidan av villkorlig dom är för närvarande underkastad viktiga begränsningar. Den tilltalade måste sålunda ha gjort sig skyldig till flera brott, och av dessa måste något vara belagt med böter. Ytterligare erfordras att särskilda skäl föreligger att ådöma böter för sig. De kriminalpolitiska fördelarna av en dylik kombination är emellertid så stora, att möjligheterna att använda densamma synes böra avsevärt vidgas. Vid de överläggningar i kriminalpolitiska ämnen som — bl. a. vid de nordiska kriminalvårdskonferenserna — fortlöpande äger rum mellan representanter för de olika nordiska länderna har också under senare år allmän uppslutning skett kring tanken att villkorlig dom skall kunna kombineras med böter, även om den tilltalade har begått endast ett brott och oberoende av om brottet är belagt med böter eller ej. Denna kombinationsmöjlighet har numera införts i norsk rätt, och förslag i samma riktning har framlagts i Danmark. Beredningen föreslår nu bestämmelser av enahanda innebörd dels i förevarande paragraf och dels i fråga om skyddstillsyn i 4 kap. 2 §.

För tillämpning av förevarande paragraf har uppställts den i och för sig självklara förutsättningen, att det skall föreligga skäl att ådöma böter vid sidan av den villkorliga domen. Härvid kan både allmänpreventiva och individualpreventiva hänsyn komma i betraktande. Så snart en skärpning av reaktionen mot brottet är önskvärd ur allmän synpunkt eller för den dömdes tillrättaförande, är alltså ifrågavarande förutsättning uppfylld. Men även andra hänsyn kan spela in. Om exempelvis av två medverkande till ett brott

den ene får villkorlig dom och den andre, som i mindre mån har bidragit till det brottsliga resultatet, dömes till böter, kan det vara lämpligt att sådan påföljd ådömes även den förre så att också han underkastas en omedelbart kännbar reaktion.

En omständighet som måste tillmätas betydelse vid bedömande av lämpligheten av böter vid sidan av den villkorliga domen är, om den tilltalade förpliktas ersätta genom brottet uppkommen skada. I sådant fall kan domstolen med stöd av 5 § föreskriva, att han under prövotiden skall söka fullgöra skadeståndsskyldigheten eller del därav på tid och sätt som anges i domen. Genom en dylik föreskrift kan den samlade reaktionen även vid villkorlig dom — under förutsättning att skadeståndsbeloppet ej är alltför obetydligt — erhålla en sådan skärpa, att böter icke behöver tillgripas för detta ändamål. Det hör också tillses, att den tilltalades betalningsförmåga icke genom böter belastas på sådant sätt, att målsägandens utsikter att få sin skada ersatt äventyras.

Böterna skall ådömas i dagsböter. När beredningen valt dagsböter, har huvudsynpunkten varit att de kriminalpolitiska fördelarna med dagsbotts-systemet bör utnyttjas. Om exempelvis två lika belastade tilltalade med olika ekonomisk bärkraft ådömes böter med stöd av 3 §, kan dagsböterna bestämmas till samma antal och därmed vid en eventuell bötesförvandling samma förvandlingspåföljd ådömas. Föreskriften om dagsböter gäller dock endast böter som med tillämpning av denna paragraf ådömes vid sidan av en villkorlig dom. Om vid flerfaldig brottslighet böter ådömes särskilt enligt 11 kap. 1 §, skall penningböter användas, såframt det brott som böterna avser är belagt med sådan påföljd.

Vid bestämmande av böternas storlek får ledning hämtas ur det syfte som föranleder domstolen att döma till böter enligt 3 §. Är avsikten med böterna att — såsom i regel torde bli fallet — av allmänpreventiva eller individualpreventiva skäl skärpa reaktionen mot den tilltalade, får de utmätas på sådant sätt att de kan anses innefatta en tillräcklig skärpning. Frågan om böternas storlek får emellertid uppenbarligen icke ses isolerad som om det gällde att ådöma böter såsom ensam påföljd. Domstolen måste tillse, att den villkorliga domen och de vid sidan därav ådömda böterna tillsammans bildar en lämplig reaktion, som är förenlig med den villkorliga domens syfte och som icke står i disproportion till de brottsliga gärningarnas svårhet.

För böter som ådömes enligt denna paragraf gäller vanliga regler om verkställighet av böter.

I de vid 1958 års B-riksdag väckta motionerna I: B 193 av herr Nilsson, Yngve, m. fl. och II: B 250 av fröken Wetterström m. fl. föreslogs att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande efter de riktlinjer som angavs i motionen. Motionärerna uttalade bl. a., att de funne möjligheten att kombinera villkorlig dom med bötesstraff böra övervägas.

Allmänna beredningsutskottet, som i sitt i anledning av motionerna avgivna utlåtande nr B 4 i annat sammanhang uttalat, att utskottet självfallet icke hade att »här» taga ställning till strafflagberedningens förslag, vilket för det dåvarande vore under beredning inom justitiedepartementet och vilket torde komma att föranleda proposition till riksdagen inom en nära framtid, yttrade härefter rörande den ifrågasatta kombinationen av villkorlig dom med böter särskilt:

Beträffande kombinationen av villkorlig dom och böter vill utskottet erinra om att förslag härom avgivits av strafflagberedningen. Det synes utskottet som om förslaget i likhet med de övriga av beredningens förslag som utskottet här upptagit vore väl avvägt.

Inga delade meningar torde råda därom att det ur såväl allmän- som individualpreventiv synpunkt är önskvärt, att den av strafflagberedningen ifrågasatta kombinationen av villkorlig dom med böter kommer till stånd. Det synes även i dagens kriminalpolitiska situation angeläget att den ifrågavarande reformen genomföres utan dröjsmål. Lagberedningens skyddslagsförslag torde emellertid i andra hänseenden, varom starka meningsskiljaktigheter föreligger, tarva åtskilliga omarbetningar innan en proposition rörande brottspåföljderna kan föreläggas riksdagen. Någon proposition i ärendet inom en nära framtid lär därför ej vara att förvänta. Då lämpligheten av den ifrågasatta kombinationen av böter och villkorlig dom icke lär kunna ifrågasättas — riksdagen har ju f. ö. redan för sin del godkänt allmänna beredningsutskottets uttalande att förslaget bl. a. i denna del synes vara väl avvägt — samt då en reform i förevarande hänseende utan lagteknisk svårighet synes kunna införas i nu gällande strafflag enbart genom ett tillägg till 4 kap. 1 § första stycket av sistnämnda lag av enahanda innehåll som 3 kap. 3 § i skyddslagsförslaget, får vi härmed hemställa,

att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av 4 kap. 1 § första stycket strafflagen

Häri genom förordnas, att 4 kap. 1 § första stycket strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse.

1 §.

Skall någon dömas för flera brott, varde gemensamt straff ådömt, evad brotten begåtts genom samma handling eller genom skilda handlingar. För brott som finnes böra förskylla böter må dock bötesstraffet ådömas jämte straff för övriga brott, om särskilda skäl därtill föranleda. Jämte villkorlig dom må ock, oavsett om brotten äro ett eller flera, om skäl därtill äro, dömas till dagsböter, vare sig böter äro stadgade för ifrågavarande brott eller ej.

I fråga om — — — i 7 § stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1960.

Stockholm den 16 januari 1959

Nils G. Fröding

Stina Wallerius-Gunne

Karin Wetterström

Sven Svensson

Erik Magnusson

i Krokstorp

i Tumhult